

IDENTIFICAREA PERICOLELOR, AMENINȚĂRILOR ȘI RISCURILOR LA ADRESA ECONOMIEI CE ADUC ATINGERE SECURITĂȚII LA NIVEL REGIONAL

IDENTIFYING THE HAZARDS, THREATS AND RISKS TO THE ECONOMY WHICH AFFECT SECURITY AT REGIONAL LEVEL

Col. prof. univ. dr. Daniel DUMITRU*
Drd. Corneliu BOGDAN**

Mediul de securitate contemporan este într-o permanentă efervescentă suferind transformări substanțiale în perioade scurte de timp, acest fapt obligă la o permanentă adaptare a criteriilor de analiză. Actualele provocări la adresa securității sunt generate, nu întâmplător, de suprapunerea unor fenomene majore, precum globalizarea și fragmentarea, la care se adaugă fenomene clasice de riscuri și vulnerabilități.

În continuare se mențin tradiționale focarele de tensiune, iar într-o economie de piață, participanții se află într-un permanent risc, generat de competiție și progres, elemente care conduc la prosperitate sau faliment. Piața liberă este terenul propice amenințărilor și riscurilor economice. Ele pot îmbrăca diferite forme, devenind amenințări la adresa securității naționale și regionale.

The contemporary security environment is in a constant dynamic state, undergoing significant changes during short periods of time, this aspect requiring a permanent adjustment of the analysis criteria. The current security challenges are generated, not accidentally, by the overlapping of phenomena such as globalization and fragmentation, to which the classical phenomena of risks and vulnerabilities could be added.

Further on, the traditional outbreaks of tension are maintained, and, in a market economy, the participants are at constant risk, generated by competition and progress, elements that lead to prosperity or bankruptcy. The free market is the fertile ground for threats and economic risks. They can take different forms, becoming threats to national and regional security.

Cuvinte-cheie: securitate; risc, amenințare; vulnerabilitate; economie.

Keywords: security; risk; threat; vulnerability; economy.

Securitatea este determinată de amenințările, care de-a lungul timpului au fost permanent prezente în relațiile dintre oameni și state și care și-au perfecționat formele și metodele specifice stând la baza cauzelor nenumăratelor stări conflictuale și războaie.

Amenințările, pericolele, riscurile și vulnerabilitățile sunt percepute în mod diferit de statele lumii. Aspectele generate de probleme

istorice, puterea economică, puterea militară, ambițiile hegemonice, interesele naționale fundamentale, calitatea de membru sau nu la o alianță militară dau percepției nuanțe și particularități naționale.

Literatura de specialitate din diferite țări și studiile psihologice prezintă amenințarea ca o atitudine negativă, îndreptată, în primul rând, asupra unui individ sau de grup de indivizi și care dispune de tehnici și procedee numeroase de la persuasiune la manipulare.

Amenințarea reprezintă atitudinea politică a unui stat, a unui grup de state sau a unei alianțe care, sprijinite de puterea militară, afectează suveranitatea și integralitatea altor state¹.

*Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

e-mail: daniel_dumitru64@yahoo.com

**Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

e-mail: corneliu.gima@gmail.com

Din cele prezentate rezultă că „amenințarea este un pericol potențial, exprimat prin cuvinte sau gesturi, care are autor, scop, obiectiv și o țintă. Vulnerabilitatea ilustrează punctul slab, sensibil al cuiva sau a ceva”².

Securitatea națională poate fi asigurată prin diminuarea vulnerabilităților sau prin prevenirea (micșorarea) amenințărilor, ceea ce determină orientarea strategiei de securitate națională, care se poate concentra spre interior, încercând să reducă vulnerabilitățile statului sau spre exterior, alocând forțe și mijloace pentru a acționa asupra surselor de amenințare³.

Cu cât vulnerabilitățile sistemelor de securitate naționale sau zonale și regionale sunt concrete, cu atât amenințările la adresa acestora sunt mult mai greu de identificat și definit, ca o consecință a raportului subiectiv/obiectiv dintre indivizi. Așa, de exemplu, în concepția unui grup de oameni, poate chiar a unor factori de decizie, amenințările pot să nu aibă un suport real.

Diferența dintre provocările minore și amenințările la adresa securității naționale se întinde de la obișnuit și rutinar, până la drastic și fără precedent. Momentul și locul în care intră un tip de amenințare, zona în care e lezată securitatea națională depinde, în cele mai multe cazuri, de decizia politică și mai puțin de obiectivitatea elementelor constitutive ale amenințării respective.

Amenințările de natură politică nu rămân neschimbate și se constată că apar mereu noi forme și tehnici de manifestare a acestora. Activitatea neîntreruptă desfășurată pentru contracararea acestor amenințări presupune metode adecvate și acțiuni tip *joint*. În aceste condiții, starea de stabilitate politică trebuie să fie caracterizată de o participare politică competitivă și legiferată, să existe sisteme deschise de recrutare a aparatului executiv și independență a puterilor din stat, este necesar să se reducă substanțial punctele vulnerabile asupra cărora se pot direcționa amenințările. În aceste condiții, statul devine credibil, fapt ce atrage interesul și investițiile străine, ca sursă de dezvoltare economică.

Nu trebuie diminuat rolul globalizării în această ecuație a dezvoltării economice. Globalizarea a creat o nouă economie mondială ce influențează decisiv securitatea.

Globalizarea readuce în actualitate teoriile *spațiilor mari*⁴ potrivit cărora, pentru evitarea

contradicțiilor dintre globalism și interesele naționale, este necesară renunțarea la *naționalismul economic* și crearea unei ordini economice deschise, bazate pe ansambluri geografice mari organizate ca regimuri economice.

În prezent, *spațiile mari* au căpătat forma *comunităților economice* în cadrul cărora granițele geografice trec pe plan secund.

Începutul acestui mileniu anunță, deja, dominația mondială a unor mari blocuri geo-economice: Europa, America de Nord și Japonia, China, America de Sud.

Apariția regiunilor economice și a noilor actori mondiali pune în termeni noi problema evoluției comerțului internațional, precum și a raporturilor dintre puterea economică a regiunilor respective și cea a structurilor de securitate. Securitatea economică impune asigurarea unui venit de bază, rezultat în mod obișnuit dintr-o muncă productivă corespunzător remunerată, ori, ca situație extremă, dintr-o rețea de securitate socială finanțată public. Doar un sfert din populația lumii poate fi considerată în siguranță din acest punct de vedere.

În țările în curs de dezvoltare, rata șomajului nu scade sub 10% din populația activă, șomajul real fiind cu mult mai mare. Problema este și mai gravă în ceea ce îi privește pe tineri. El conduce, în multe țări, la tensiuni politice și sociale care, în frecvente cazuri, degenerază în violență, în special cu conotații etnice sau religioase.

O succintă retrospectivă asupra conflictelor armate din zonele fierbinți ale Africii, Asiei sau Americii Latine pune în evidență legătura acestora cu bătălia pentru resurse. Exploatarea ilegală a resurselor a contribuit la declanșarea sau la exacerbarea unor conflicte violente, sau a finanțat continuarea lor⁵. Jefuirea petrolului, mineralelor, pietrelor prețioase sau a lemnului permite și continuarea unor războaie care inițial au izbucnit din alte cauze.

Societățile al căror principal venit provine din arendarea resurselor sunt predispuse să dezvolte o cultură a corupției, în care instituțiile statului nu funcționează adecvat și nu în serviciul publicului. Industriile de exploatare a resurselor tind să creeze enclave, frecvent separate fizic, adevărate *state în state*.

Alte conflicte locale sunt generate de lipsa surselor de apă sau de îngrijirea accesului la acestea.

Consumul de apă a crescut în secolul al XX-lea de peste șase ori. Ratele cele mai mari de creștere a

consumului sunt prognozate pentru Africa, America de Sud și Asia. În multe țări, consumul de apă depășește disponibilul existent pe termen lung.

Diminuarea cantității de apă, în special potabilă, s-a accentuat în diferite zone ale lumii din cauza manipulării inadecvate a deșeurilor, a cultivării disproporționate a pădurilor și deșertificării, tăierii arborilor, creșterii demografice și dezvoltării urbanismului. Diminuarea acestei importante resurse a dus la apariția problemelor de sănătate, a marilor secete, care afectează producția agricolă și determină apariția foametei, iar în unele regiuni a conflictelor între indivizi și grupuri. Lipsa rezervelor de apă provoacă anual circa patru milioane de decese, majoritatea nou-născuți și copii.

Securitatea alimentară înseamnă că întreaga populație ar trebui să dispună în orice moment de acces la produsele alimentare de bază. Aceasta nu presupune doar a exista destulă hrană; este necesar ca orice persoană să aibă liber acces la aceasta. Existența produselor alimentare este, astfel, condiția necesară a securității, dar nu și suficientă.

Guvernele și agențiile internaționale au încercat multe metode de creștere a securității alimentare, la nivel național și la scară globală, dar impactul a fost limitat.

Securitatea stării de sănătate este o problemă de interes major atât în țările dezvoltate, cât și în cele în curs de dezvoltare, se confruntă cu serioase probleme de sănătate publică, de o natură radical diferită.

Cauza majoră a mortalității, în țările în curs de dezvoltare, o constituie bolile infecțioase, în special cele ale căilor respiratorii, bolile diareice și tuberculoza. Majoritatea deceselor se datorează unei nutriții proaste și mediului nesigur, în mod special, apa poluată.

În schimb, în țările bogate, cauzele majore de deces sunt bolile sistemului circulator, derivate din modul de viață și tipul de dietă. Urmează cancerul, în frecvente cazuri, provocat de un mediu nesănătos.

Securitatea comunității reprezintă o problemă de actualitate, mai ales ca urmare a faptului că mulți oameni își asociază securitatea proprie de apartenența la un grup – familie, comunitate, organizație, grup etnic sau rasial – care le asigură identitatea culturală și sistemul de valori la care se raportează⁶.

Famiile din sistemele de sorginte patriarhală asigură protecția tuturor membrilor săi, iar în

unele societăți tribale se aplică regula investiției șefului clanului cu dreptul de a dispune distribuirea pământului astfel încât să se asigure subzistența fiecărei familii.

Securitatea individuală constituie o problemă majoră a multor societăți. Pentru prea mulți oameni, teama de a fi victimele unor atacuri violente este principalul motiv de insecuritate. Rata criminalității a ajuns la cote alarmate în numeroase țări, cu costuri mari pentru societățile respective, mai ales când este asociată cu fenomene extrem de grave, precum terorismul, traficul de droguri, crima organizată etc.

Populația lumii sporește, iar durata medie de viață este în creștere, în timp ce resursele naturale ale planetei sunt limitate. Acolo unde tendințele evidențiază accentuarea discrepanței dintre populație și consum, societatea se confruntă cu necesitatea revizuirii valorilor și priorităților de până acum.

Problematika epidemiilor. Bolile noi, cele recurente și microorganismele imune, s-au înmulțit din cauza emigrării masive și a turismului internațional, care au facilitat o mai mare și o mai rapidă răspândire a acestora. Folosirea exagerată a antibioticelor a determinat apariția unor microorganisme rezistente. Problematika epidemiilor ar putea fi considerată drept o chestiune de domeniul siguranței naționale, deoarece amenințarea terorismului biologic este prezentă în permanență ca urmare a facilităților de a călători rapid dintr-un loc în altul.

Degradarea mediului, ca urmare a activităților industriale, a războaielor sau a experimentării diverselor arme, este cea mai gravă primejdie a noului mileniu⁷.

Operațiile militare din ultimul deceniu au demonstrat că numeroase obiective civile (centrale nucleare, combinate chimice, depozite de pesticide, rafinării etc.), lovite de muniție convențională, produc aceleași efecte ca și armele de distrugere în masă. Mediul nu are frontiere și, în acest fel, războaiele regionale devin globale, deoarece consecințele ecologice ale acestora afectează, deopotrivă, ecosistemul planetar.

Între factorii de degradare alarmantă a mediului trebuie menționați nu doar cei rezultați în urma activităților umane, dar și inundațiile și cutremurele, deșertificările, alunecările de teren etc.

În 1996, Strategia de securitate a SUA a menționat, între riscurile nonmilitare, existența

„unei probleme stringente a resurselor naturale și aspectelor de mediu transnaționale”, declarând necesitatea de a ataca serios problemele ambientale interne și internaționale.

Administrația Clinton a creat birouri în cadrul Departamentului de Stat și al Consiliului de Securitate Națională, al căror obiectiv este analiza problematicii ecologice și protecția mediului.

În mod similar au procedat și alte guverne, care și-au manifestat preocuparea pentru acest aspect prin semnarea unor acorduri și tratate. Conform registrului de acorduri internaționale din Programul Mediului înconjurător al Națiunilor Unite (UNEP), s-au semnat peste 170 de acorduri pe profil, majoritatea după 1980.

Potrivit statisticilor, la începutul secolului al XXI-lea, conducerea economiei mondiale aparține țărilor care se află pe această poziție de mai mult de un secol. SUA cu un PIB de 9 trilioane de dolari este, de departe, liderul economiei mondiale. China cu un PIB de 4,4 trilioane de dolari este a doua mare economie mondială. Iar Japonia, al cărui PIB este de 3 trilioane de dolari, se plasează pe locul trei. În momentul de față există nouă țări al căror PIB depășește un trilion de dolari. După Statele Unite, China și Japonia urmează India, cu un PIB de 2,2 trilioane de dolari și cu un venit pe cap de locuitor, de peste două mii de dolari. Este urmată de patru țări din Europa – Germania, Franța, Marea Britanie și Italia. Brazilia cu un PIB care depășește un trilion de dolari, completează această listă.

Din primele nouă state ale clasamentului puterii economice, cinci state sunt membre ale Alianței Nord-Atlantice, iar din celelalte patru, două sunt puteri nucleare (China și India), având rolul de lideri regionali în Asia, împreună cu Japonia și doar una singură (Brazilia) nu pretinde și nici nu își manifestă atitudinea de putere militară.

Odată cu intrarea economiei într-o nouă etapă de refacere, se estimează că sunt posibile schimbări structurale dramatice generate, în principal de două cauze: creșterea demografică și rata diferențiată a creșterii economice. Acestea vor avea ca efect mărirea decalajului dintre țările bogate și cele sărace și, totodată, o dezvoltare accentuată a unor centre de putere care își vor exercita o influență sporită în mediul de securitate. Conexă cu securitatea și determinările economice, schimbările demografice vor influența potențialul de securitate al statelor ori

grupurilor de state în sensul diminuării ori creșterii populației.

Care vor fi implicațiile acestei schimbări asupra securității? În mod esențial, dezvoltarea economică va influența: alocațiile bugetare destinate organizării și funcționării componentelor sistemului securității naționale și internaționale; investițiile făcute în domeniul tehnologiilor și infrastructurilor; finanțarea internațională a securității (de la organizații până la finanțarea operațiunilor).

Un alt aspect al relației dintre economie și securitate îl reprezintă determinarea biunivocă dintre petrol și război. Este o certitudine în perspectiva supraviețuirii economice a lumii – lupta pentru energie, ca resursă vitală a dezvoltării va continua pe toate planurile și va influența în mare măsură starea de securitate a lumii. Cei mai mulți analiști dezvăluie că adevăratul motiv al intervenției americane în Irak este petrolul. De altfel, în Strategia de securitate națională a SUA, accesul la resurse constituie o prioritate a SUA.

În ceea ce privește Europa, harta energetică se înclină net în favoarea Rusiei și constituie o serioasă monedă de schimb în negocierea multor poziții în materie de securitate.

Un alt fenomen conex cu globalizarea, ca urmare a întrepătrunderii și a liberalizării piețelor de capital și revoluției tehnologice în domeniile comunicațiilor îl reprezintă asocierile și fuziunile unor mari firme din industria de armament europeană care se restructurează pe nucleul germano-francez. Această tendință va influența competiția de pe piața armamentelor și va avea consecințe în planul strategiilor de dezvoltare a industriei europene de armament.

Există însă un „complement” al puterii economice care poate „crește ori descrește” această putere – piața financiară. Este confirmat de realitate faptul că piețele financiare internaționale influențează evoluțiile politice mondiale și, implicit, securitatea atât a statelor, cât și cea internațională. Ce înseamnă aceasta pentru securitatea unui stat ori grup de state, este lesne de înțeles. Prăbușirea unui indice bursier într-un colț a lumii ar putea avea un impact negativ de proporții pentru securitatea internă a oricărui stat.

Contestatarii mondializării aduc critici serioase modelelor economice ce susțin liberul-schimb și evidențiază caracterul profund inegal al repartizării bogățiilor la nivel planetar și, implicit, contribuția la

destabilizarea societăților. Toate aceste fenomene economico-financiare sunt produse de efectele globalizării și „ne pun tuturor noi probleme de securitate pentru noul secol și ar trebui să găsim căile necesare abordării și dezbaterii tuturor problemelor întrucât nu putem pretinde că globalizarea se ocupă numai de problemele economiei.”⁸

Concluzie

Estimările privind perspectivele evoluției economiei mondiale așa cum este prefigurată de mediile de analiză economică scot în evidență în principal următoarele: aproximativ 40% din statele lumii se află permanent în criză; crizele financiare internaționale devin principalul destabilizator pentru statele în curs de dezvoltare; în următorii ani aceste țări vor fi cel mai mult afectate de recesiune; riscurile și crizele financiare sunt amplificate de fragilitatea sistemelor financiare interne, politicile macroeconomice nesănătoase, insuficienta liberalizare a fluxurilor de capital și tendința piețelor internaționale de capital de a fluctua între euforie și panică; pentru prevenirea crizelor și creșterea eficienței comerțului, arhitectura financiară internațională trebuie modificată, astfel încât să permită ca un număr mai mare de state să-și reducă expunerea la anumite riscuri și să beneficieze mai mult de avantajele reale ale noii economii globale.

Toate aceste fenomene la o scară redusă se găsesc și în România cu toate consecințele lor, care impun măsuri urgente.

Această lucrare a fost posibilă prin sprijinul financiar oferit prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, cofinanțat prin Fondul Social European, în cadrul proiectului POSDRU/159/1.5/S/138822, cu titlul „Rețea Transnațională de Management Integrat al Cercetării Doctorale și Postdoctorale Inteligente în Domeniile „Științe Militare”, „Securitate și Informații” și „Ordine Publică și Siguranță Națională” – Program de Formare Continuă a Cercetătorilor de Elită – „SmartSPODAS”.”

NOTE:

1 *1000 Stichworte zur Bundeswehr*, Editura Verlag, E.S. Mittler & Sohn, Bonn, 1997, p. 34.

2 Florin Marcu, *Marele dicționar de neologisme*, Editura Saeculum I.O, București, 2000, p. 230.

3 *Ibidem*, p. 158.

4 Teoriile „spațiilor mari” sau a „spațiilor vitale” au avut drept promotori pe geopoliticienii germani Karl Hanshofer, Gerbert Jentsch, Adolf Grobowski, Erich Obst, Ferdinand Fried etc.

5 Afganistan (smaralde, lapis-lazuli, opiu, heroină); Angola (petrol și diamante); Columbia (petrol); Sudan (petrol), Ciad și Camerun (petrol); Cambodgia (safire, rubine, chereștea); RD Congo (diamante și chereștea); Sierra Leone (diamante); Indonezia (chereștea).

6 Prof.univ.dr. Nicolae Uscoi, *Dimensiunea umană a conceptului de securitate*, în „Studii de securitate”, nr. 3, București, 2004.

7 Fapt demonstrat de mărirea găurii din stratul de ozon, dispariția unor specii și a habitatului lor, încălzirea planetei, comerțul cu substanțe periculoase, supraexploatarea piscicolă, defrișările, poluarea, accidentele industriale, scurgerile de petrol, deșeurile nucleare etc.

8 Wiliam Clinton, *Alocuțiunea rostită la Forumul Economic Mondial de la Davos*, 29 ianuarie 2000.

BIBLIOGRAFIE

Dumitru Daniel, *Mediul internațional de securitate și influența acestuia asupra artei militare*, Centrul Tehnic Editorial al Armatei, București, 2007.

Dumitru Daniel, *Organizații și instituții politice și de securitate*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2007.

Frunzeti Teodor, *Globalizarea securității*, Editura Militară, București, 2006.

Primakov Evgheni, *Lumea după 11 septembrie*, Editura Institutul Cultural Român, București, 2003.

Văduva Gheorghe, *Războiul asimetric și noua fizionomie a conflictualității armate*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2007.

Văduva Gheorghe, *Război și cunoaștere*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2008.